

ახალ კორონავირუსთან ბრძოლის სამართლებრივი
ასპექტები

© Shawn C. Ashman

ახალ კორონავირუსთან ბრძოლის სამართლებრივი ასპექტები

COVID-19 ადამიანის უფლებების დაცვის მხრივ უმნიშვნელოვანესი ტესტი გამოდგა მთელი მსოფლიოსთვის. ჩინეთში გამოვლენილ მთელ რიგ პრობლემებზე [2] ისეთი გავლენიანი ორგანიზაციები საუბრობენ, როგორებიცაა Human Rights Watch [11] და Reporters Without Borders [15]. მათ ანგარიშებზე დაყრდნობით, ჩინეთში სიტყვისა და გამონატვის თავისუფლების, ინფორმაციის მიღებისა და გავრცელების თავისუფლების უფლების შეზღუდვის საყურადღებო შემთხვევები დაფიქსირდა (მსგავსი დარღვევები სხვა ქვეყნებშიც შეინიშნება). კითხვის ნიშნებს აჩენს ასევე ფართომასშტაბიანი კარანტინისა და გადაადგილების შეზღუდვის პრაქტიკა, რომელიც სხვა ქვეყნებშიც შეიმჩნევა, თუმცა განსაკუთრებით მასშტაბური ხასიათით სწორედ ჩინეთი და იტალია გამოირჩევა. აღსანიშნავია, რომ სამხრეთ კორეის მთავრობამ დემოკრატიული სახელმწიფოს პრინციპთან შეუსაბამოდ შეაფასა ქვეყნის ჩაკეტვისა და გაჩერების პოლიტიკა და კრიზისთან გამკლავების უალტერნატივო გზად, ღიაობა და ტრანსპარენტულობა მიიჩნია. თუმცა, კრიტიკოსები სამხრეთ კორეის პოლიტიკასაც მრავლად ჰყავს, კერძოდ კი ტოტალური კონტროლის ნაწილში, რომელიც ადამიანის უფლებებში უხეში ჩარევის მომეტებულ საფრთხეს შეიცავს როგორც ეპიდემიის მართვის პროცესში, ასევე სამომავლოდ, რადგან სახელმწიფოს ხელში ამ მექანიზმის არსებობა და ტოტალური კონტროლის შედეგად მოპოვებული მონაცემები შეიძლება მნიშვნელოვანი რისკების მატარებელი აღმოჩნდეს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის თვალსაზრისით.

აღსანიშნავია, რომ ასეთ კრიზისულ სიტუაციაში მთავრობის მხრიდან უფლებების დარღვევა ხშირად მოსახლეობის მხარდაჭერით სარგებლობს, ან როგორც მინიმუმ, ადამიანის უფლებების დარღვევის მიმართ საზოგადოების ინდიფერენტული დამოკიდებულება უფრო ხისტი ქმედებების განხორციელებას ახალისებს. ამ ტენდენციისა და რეალური საფრთხის გათვალისწინებით, საერთაშორისო ორგანიზაცია Amnesty International-მა კიდევ ერთხელ შეგვახსენა, რომ „უცილებელია ადამიანის უფლებათა სრული პატივისცემა კრიზისის ყველა ეტაპზე და არ უნდა ჩავთვალოთ რომ ადამიანის უფლებები არის ფუფუნება, რომელიც მხოლოდ მას შემდეგ არის ხელმისაწვდომი როდესაც საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის საფრთხეები მინიმუმებული იქნება [6]“.

თავის მხრივ, უფლებების შეზღუდვა, a priori დარღვევას არ გულისხმობს. ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალში აღიარებულია, რომ საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის უზრუნველსაყოფად, როდესაც არსებობს რეალური საფრთხე, შეიძლება შეიზღუდოს გარკვეული უფლებები, თუმცა, იმისათვის, რომ ეს შეზღუდვა სამართლებრივად გამართლებული იყოს, მას უნდა გააჩნდეს სამართლებრივი საფუძველი, უნდა ემსახურობდეს ლეგიტიმურ მიზანს, უნდა იყოს საჭირო აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, ეფუძნებოდეს მეცნიერულ მტკიცებულებებს და არ უნდა იყოს თვითნებური და დისკრიმინაციული. ამასთან უმნიშვნელოვანესია რომ ამგვარი შეზღუდვა იყოს მკაცრად შეზღუდული დროში, არ ხელყოფდეს ადამიანის ღირსებას, ექვემდებარებოდეს სამართლებრივ კონტროლს და იყოს მიზნის მისაღწევად პროპორციული საშუალება [12].

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიხედვით, ჯანმრთელობის დაცვა არის ის ლეგიტიმური მიზანი, რომლის გამოც შეიძლება შეიზღუდოს პირადი და ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლება, რელიგიისა და რწმენის გამოხატვის თავისუფლება, გამოხატვის, შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლება (მუხლები 8-11), მიმოსვლის თავისუფლება, საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევის და ქვეყნის დატოვების, მათ შორის, საკუთარი ქვეყნის დატოვების უფლებაც (პროტოკოლი N 4, მუხლი 2). ამასთან, კონვენციის მე-5 (1) (ე)-ე მუხლი პირდაპირ ითვალისწინებს ინფექციური დაავადებების გავრცელების პრევენციისათვის პირის თავისუფლების აღკვეთის შესაძლებლობას.

აღსანიშნავია, რომ კონვენცია საგანგებო მდგომარეობის დროს მისგან გადახვევის შესაძლებლობასაც ითვალისწინებს. კერძოდ, მე-15 მუხლის თანახმად, „ომიანობის ან ერის არსებობისათვის საშიში სხვა საგანგებო მდგომარეობის დროს, ნებისმიერ მაღალ ხელშემკვრელ მხარეს შეუძლია გაატაროს ღონისძიებები კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებებიდან გადახვევის მიზნით **მხოლოდ იმ ზომით, რამდენადაც ამას მკაცრად მოითხოვს მდგომარეობის სიმწვავე და იმ პირობით, რომ ეს ღონისძიებები არ ეწინააღმდეგება მის სხვა საერთაშორისო-სამართლებრივ ვალდებულებებს**“. შესაბამისად, მიუხედავად საგანგებო მდგომარეობის არსებობისა და დეროგაციის უფლებით სარგებლობისა, სახელმწიფო არ არის აბსოლუტურად თავისუფალი ქმედებების განხორციელებისას და ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს აქვს შესაძლებლობა შეამოწმოს თუ რამდენად მკაცრად მოითხოვდა მდგომარეობის სიმწვავე კონკრეტული ღონისძიების გატარებას (ამასთან სხვა საერთაშორისო-სამართლებრივ ვალდებულებებთან შესაბამისობა) რომლის განსასაზღვრად სასამართლო მხედველობაში იღებს ისეთ ფაქტორებს, როგორცაა შეზღუდული უფლების ბუნება, წინარე გარემოებები და საგანგებო მდგომარეობის ხანგრძლივობა [10].

მას შემდეგ რაც საქართველოში ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე საგანგებო მდგომარეობა გამოცხადდა [4], ჩვენმა ქვეყანამ, 21 მარტს ევროპის საბჭოს, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებებიდან შესაძლო გადახვევის (დეროგაცია) შესახებ აცნობა [7]. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 26 თებერვლიდან მოყოლებული (მას შემდეგ რაც საქართველოში პირველი შემთხვევა დაფიქსირდა), საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებამდე (21 მარტი), შეიძლება ითქვას რომ მთავრობამ საგანგებო მდგომარეობისთვის დამახასიათებელი შეზღუდვები (როგორცაა მაგალითად, მასობრივი კარანტინი) ისედაც ამოქმედა. ასევე, მსგავსი ღონისძიებები მთელი მსოფლიო მასშტაბით ტარდება (ზოგან ასევე საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების გარეშე).

ამასთან, ცალკე განხილვას საჭიროებს უშუალოდ საგანგებო მდგომარეობისა და მისი გამოცხადების მომენტში შესაბამისი საფუძვლების არსებობის საკითხი. საგანგებო მდგომარეობა წარმოადგენს დროებით ღონისძიებას, რომელიც საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად ცხადდება მასობრივი არეულობის, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფის, სამხედრო გადატრიალების, შეიარაღებული ამბოხების, ტერორისტული აქტის, ბუნებრივი ან ტექნიკური კატასტროფის ან ეპიდემიის დროს ან სხვა შემთხვევაში, როდესაც სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები მოკლებულნი არიან კონსტიტუციურ უფლებამოსილებათა ნორმალური განხორციელების შესაძლებლობას [3]. საგანგებო მდგომარეობის დროს კონსტიტუციური ინსტიტუტების მუშაობა ექსტრაორდინარულ რეჟიმში გადადის, რისი ერთ-ერთი მახასიათებელიც აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ კანონის ძალის მქონე დეკრეტის გამოცემაა. თუმცა, საგანგებო მდგომარეობის დროს აუცილებელია ხელისუფლების სამივე შტოს თანამშრომლობა, საპარლამენტო და სასამართლო კონტროლის სათანადოდ განხორციელება, რაც შეზღუდავს აღმასრულებელი ხელისუფლების მიერ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების მიდრეკილებას.

საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე 21 მარტიდან საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების შესახებ პრეზიდენტის ბრძანებაში ფაქტობრივად არ არის საუბარი საგანგებო მდგომარეობის აუცილებლობასა და მიზანშეწონილობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ საგანგებო მდგომარეობის შესახებ საქართველოს კანონი პრეზიდენტს ავალდებულებს დაასაბუთოს ბრძანების გამოცემის მოტივი (მუხლი 3(1)), მისი დასაბუთება არის ძალზედ ზოგადი ხასიათის, რომლის თანახმადაც საგანგებო მდგომარეობის მიზანს COVID-19-ით გამოწვეულ პანდემიაზე შესაბამისი რეაგირება და საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და ქვეყნის მოსახლეობის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის მოსალოდნელი საფრთხის შემცირება წარმოადგენს. ამ სახის დასაბუთება, რა თქმა უნდა, ვერ ჩაითვლება დამაკმაყოფილებლად, რადგან საგანგებო

მდგომარეობის გამოცხადებისთვის არ არის საკმარისი ზოგადი მოლოდინები და საფრთხეები, არამედ შეფასებული უნდა იქნას, ის თუ რამდენად არის ეპიდემიით გამოწვეული საფრთხე რეალური და აშკარა, საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილისთვის ზიანის მომტანი და ნორმალური ცხოვრების გაგრძელებისთვის ხელისშემშლელი და იმ დონის რომლის დროსაც, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, ჯანმრთელობის და წესრიგის შესანარჩუნებლად, კანონით და საერთაშორისო აქტებით ნებადართული ჩვეულებრივი ზომები ან შეზღუდვები, ვეღარ ჩაითვლება საკმარის საშუალებებად [1].

როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოს პრეზიდენტი საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებისას, ორგანული კანონის ძალის მქონე დეკრეტს გამოსცემს, რომლითაც შეუძლია შეზღუდოს ან შეაჩეროს კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მე-4 პუნქტით განსაზღვრული უფლებები. ამასთან, შეზღუდვის შესახებ დეკრეტზე საქართველოს პრემიერ-მინისტრის თანახელმოწერის შემთხვევაში დეკრეტი გამოცემულად ჩაითვლება და ძალაში შედის ხელმოწერის მომენტიდან (შემდეგ მისი მოქმედება დამოკიდებულია იმაზე დაამტკიცებს თუ არა პარლამენტი), ხოლო, ნორმის შეჩერების შესახებ დეკრეტი ძალაში შედის მხოლოდ საქართველოს პარლამენტის მიერ დამტკიცებისთანავე. საქართველოს პრეზიდენტის 2020 წლის 21 მარტის N1 დეკრეტი საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრული შემდეგი უფლებების შეზღუდვის შესაძლებლობას ითვალისწინებს: ადამიანის თავისუფლება (მუხლი 13), მიმოსვლის თავისუფლება (მუხლი 14), პირადი და ოჯახური ცხოვრების, პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის ხელშეუხებლობა (მუხლი 15), სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოების, საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ინფორმაციული თვითგამორკვევისა და საჯარო ხელისუფლების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლება (მუხლი 18), საკუთრების უფლება (მუხლი 19), შერების თავისუფლება (მუხლი 21), შრომის უფლება, პროფესიული კავშირების თავისუფლება, გაფიცვის უფლება და მეწარმეობის თავისუფლება (მუხლი 26). აღსანიშნავია, რომ დეკრეტით არ იზღუდება და ვერც შეიზღუდება (რადგან ამის საშუალებას კონსტიტუცია არ იძლევა), **კონსტიტუციის მე-16 მუხლით გარანტირებული რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება, მათ შორის რწმენის გარეგნული გამოხატვა (forum externum) შესაბამისად, უშუალოდ საგანგებო მდგომარეობით რელიგიური რიტუალების და შეკრებების შეზღუდვა ვერ მოხდება.** თუმცა, მე-16 მუხლი თავად ითვალისწინებს აღნიშნული უფლების შეზღუდვის შესაძლებლობას, თუკი ეს დასაშვებია კანონით და აუცილებელია საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით. ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალურია საქართველოში კორონავირუსის ეპიდემიის პირობებში, რადგან, ამ ეტაპზე

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს საპატრიარქო ერთადერთია, რომელიც მკაცრი შეზღუდვების პირობებშიც კი თავისუფლად აგრძელებს ფუნქციონირებას.

პრეზიდენტის დეკრეტი [4] უფლებათა შეზღუდვის ნაწილშიც პრობლემურია, ვინაიდან ის მხოლოდ ზოგადად ჩამოთვლის უფლებებს რომელთა შეზღუდვაც დასაშვებია და ფაქტობრივად მთავრობას გადასცემს უფლებამოსილებას დადგენილებით განსაზღვროს რომელი უფლება, რა ფარგლებში და როგორ უნდა შეიზღუდოს. კონსტიტუცია პირდაპირ განსაზღვრავს იმ პირს, ვისაც საგამონაკლისო წესით შეუძლია შეითავსოს საკანონმდებლო ხელისუფლების ფუნქცია და მიიღოს ორგანული კანონის ძალის მქონე სამართლებრივი აქტი - დეკრეტი. პარლამენტს კი რჩება ბერკეტი დაამტკიცოს, ან უარი თქვას მის დამტკიცებაზე. შესაბამისად, დეკრეტის გამოცემისას, ადამიანის უფლებათა დაცვის გარანტიებს წარმოადგენს სამი პირობა: 1. უფლებებით სარგებლობს მხოლოდ საქართველოს პრეზიდენტი;¹ 2. პრეზიდენტის გადაწყვეტილებას ამტკიცებს პარლამენტი; 3. პარლამენტი გადაწყვეტილებას იღებს სრული შემადგენლობის უმრავლესობით [5]. არსებული რეალობის გათვალისწინებით, პრეზიდენტმა გამოსცა დეკრეტი, რომელიც ძალიან ზოგად ინფორმაციას იძლევა ადამიანის უფლებების შეზღუდვასთან მიმართებით, ფაქტობრივად აბსოლუტურ უფლებამოსილებას გადასცემს მთავრობას და არ ტოვებს ამ უფლებამოსილების განხორციელებისას მთავრობის ბოჭვის მექანიზმს. ამასთან, არც ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანოს არ მიუნიჭებია დეკრეტისთვის ის წონა, რომელიც მას კონსტიტუციამ მიანიჭა, რაც პარლამენტის მხრიდან არასათანადო განხილვასა და დეკრეტის დამტკიცებისას უპირობო თანხმობაში გამოიხატა.

როგორც საგანგებო მდგომარეობის პირობებში, ასევე მის გარეშეც, განსაკუთრებით დიდ ინტერესს იწვევს ის თუ რამდენად არის დაცული ბალანსი ერთი მხრივ, საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის ინტერესსა და მეორე მხრივ, ინდივიდის თავისუფლებას შორის. განსაკუთრებით, კი ისეთი ღონისძიებების გამოყენების დროს როგორცაა იზოლაცია, ფართომასშტაბიანი საკარანტინო ღონისძიებები და გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვა. ახალი ინფექციური დაავადებების გამოჩენის დროს, როგორც წესი, ეს ღონისძიებები პირველი პასუხი ხდება ხოლმე ინფექციის შეკავების მიზნით. თუმცა, გამოცდილებამ აჩვენა, რომ განსაკუთრებით ადვილად გადამდები ინფექციის დროს, თუკი ეს საშუალება სწორედ არ იქნება გამოყენებული, შეიძლება კონტრპროდუქტიულიც კი გამოდგეს [14]. აღიარებულია, რომ ფართომასშტაბიანი საკარანტინო ღონისძიებები, იშვიათად თუ აკმაყოფილებენ ადამიანის

¹პრემიერ-მინისტრის წარდგინების შედეგად პრეზიდენტის მიერ გამოცემული ბრძანება საქიროებს პრემიერ-მინისტრის თანახემომწერას

უფლებათა საერთაშორისო სამართლით დადგენილ კრიტერიუმებს. იმ ღონისძიების უნიფიცირებულად და ნაჩქარევად გამოყენება, რომელიც თავის მხრივ, დეტალურ შესწავლას საჭიროებს, ხშირად დისკრიმინაციულ და თვითნებურ ხასიათს ატარებს [12].

საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის კონტექსტში იზოლაცია და კარანტინი სხვადასხვა სახის ჩარევას წარმოადგენს [13]. კერძოდ, იზოლაცია არის ინფიცირებული პირის სხვა ჯანმრთელი ადამიანებისგან ჩამოშორება, ხოლო, კარანტინის დროს იზღუდება ის პირი, რომელიც არ არის ინფიცირებული, თუმცა, კონტაქტი ჰქონდა ინფიცირებულ პირთან და შესაბამისად, არსებობს ალბათობა რომ მასაც გამოუმჟღავნდეს ინფექცია. შესაბამისად, განსაკუთრებით უფრო ყურადსაღებია კარანტინის შემთხვევები, რადგან ასეთ დროს ჯანმრთელ ადამიანს შეიძლება შეუზღუდოს თავისუფლება.

როგორც აღინიშნა, კარანტინი ინფექციურ დაავადებებთან ბრძოლის ერთ-ერთ ღონისძიებას წარმოადგენს, რომელიც მიმოსვლის თავისუფლების შეზღუდვას (ECHR, პროტოკოლი N 4, მუხლი 2) იწვევს და იმის მიხედვით თუ როგორ ხორციელდება, შესაძლებელია თავისუფლების აღკვეთადაც დაკვალიფიცირდეს (ECHR მუხლი 5). კარანტინი, რა თქმა უნდა, სხვა უფლებების შეზღუდვასაც შეიძლება იწვევდეს. მაგალითად, კარანტინში მოხვედრილ პირებს არ მიუწვდებოდეთ ხელი საკვებზე, ჰიგიენურ საშუალებებსა და ჯანდაცვაზე და სხვა უფლებებზე. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ კარანტინის დროს, მთავრობის ვალდებულებაა უზრუნველყოფს ამ სიკეთეებზე კარანტინში მყოფი პირის წვდომა [11]. ეს არის არა მხოლოდ სტანდარტი რომელიც უნდა დაიცვას მთავრობამ, არამედ შეიძლება განვიხილოთ როგორც საშუალება რომლითაც კარანტინში მყოფ პირს ვუწყობთ ხელს დაემორჩილოს კარანტინის პირობებს და შესაბამისად ამ ღონისძიების აღსრულებადობას.

იმისთვის რომ გავარჩიოთ კარანტინში მყოფ პირს შეუზღუდა თავისუფლად მიმოსვლის უფლება, თუ, აღკვეთა თავისუფლება, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ყველა ის ფაქტორი, რომელიც ამ კონკრეტულ შემთხვევაშია, მაგალითად კარანტინის სახე, ხანგრძლივობა, აღნიშნული ღონისძიებით გამოწვეული შედეგები და მისი განხორციელების წესი. განსხვავება არის ხარისხსა და ინტენსივობაში [8]. მაგალითად, სახლში გამოკეტვა და მკაცრი კონტროლი შეიძლება გავუთანაბროთ თავისუფლების აღკვეთას, მაშინ როცა სახლის დატოვების აკრძალვა, კონკრეტული პირობებით, შეიძლება მხოლოდ გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვას წარმოადგენდეს.

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის გათვალისწინებით, საქართველოს მაგალითზე, იძულებით, მინიმუმ 14 დღიან კარანტინში მოთავსება, რომლის

განმავლობაშიც პირს აბსოლუტურად შეზღუდული აქვს გადაადგილების თავისუფლება და სრულად იზოლირებულია, პირობების დარღვევა კი საკმაოდ მკაცრ პასუხისმგებლობას ითვალისწინებს, თავისუფლების ადკვეთას უნდა გავუთანაბროთ. მსგავსი შემთხვევები საქართველოში არაერთი დაფიქსირდა ვირუსის გავრცელების პირველივე დღეებიდან, როგორც საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებამდე, ასევე მის პერიოდშიც.

ერთი შეხედვით შეიძლება არაფერი ადამიანის უფლებების შემლახავი იძულებით კარანტინში არ იყოს, მით უფრო თუკი ვინმეს კარანტინის გავლა ყველაფრით უზრუნველყოფილ სასტუმროში მოუწევს, სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე. სწორედ ამიტომ, ხშირად გვესმის კრიტიკა თუ როგორ ვერ ძლებენ სულ რამდენიმე დღე ქუჩაში გაუსვლელად და ისინი ვინც გამალებით ცდილობენ გაქცევას, ქვეყნის მტრებად არიან შერაცხულნი, რომელთაც არ ადარდებთ საზოგადოება, განსაკუთრებით კი ამ კონკრეტული ვირუსის მიმართ მოწყვლადი ჯგუფები. ასეთ ადამიანებს ამორალურებადაც მოიხსენიებენ. საინტერესოა, როგორ შეიცვლება საზოგადოების შეფასებები თუ ვეცდებით თითოეული შემთხვევის ინდივიდუალურად შესწავლას და იმის გაგებას თუ რა პრობლემა აქვს და რატომ გარბის კარანტინიდან ყოველი მათგანი. მაგალითად, ჩინეთში, ცერებრალური დამბლით 16 წლის ბიჭი გარდაიცვალა, რადგან მას შემდეგ რაც მამამისი და მისი ძმა კარანტინში მოათავსეს, არავინ დარჩა, ვინც მას სათანადოდ მოუვლიდა და საჭმელს მიაწვდიდა [12]. ასევე, შეიძლება დავუშვათ, რომ კარანტინში მოთავსებული პირების უკან მათი მშვიერი ოჯახებია. რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში ძნელი არ არის გავიგოთ, თუ რომელი უფრო მეტად არის რეალური საფრთხის შემცველი მათთვის, ქუჩაში გასვლა სადაც არსებობს ალბათობა რომ მათ ვირუსი შეიძლება გამოუვლინდეთ და ვინმეს გადასდონ, თუ, უმოქმედობა, რომელიც გარანტირებულად აზარალებს მათ ოჯახებს?

თითოეული ინდივიდის უფლების სათანადოდ დაცვის უზრუნველსაყოფად, აუცილებელია არსებობდეს გასაჩივრების მექანიზმი, რომლითაც კარანტინში მოთავსებულ პირს შეუძლია მოსთხოვს სახელმწიფოს იმის დამტკიცება, რომ გამოყენებული ღონისძიება ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად პროპორციული საშუალებაა და არ არსებობს ისეთი ღონისძიება რომელიც ნაკლებად შეზღუდავდა პირის უფლებებს [9]. მაგალითად, შესაძლებელია თუ-არა შესაბამისი ტესტირება, რომელიც გამორიცხავდა ორგანიზმში ვირუსის არსებობას ჩაითვალოს მიზნის

მისაღწევად ნაკლებ მზღუდავ საშუალებად ვიდრე იძულებით კარანტინი, რომელშიც ასევე როგორც უკვე აღინიშნა, სახელმწიფო გარკვეულ თანხას იხდის?²

„საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-11 მუხლი მე-2 და მე-3 პუნქტების მიხედვით, ფიზიკურ პირს უფლება აქვს საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით გაასაჩივროს კარანტინში მოთავსების შესახებ მის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილება, რომელსაც იღებს საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის სამსახური ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის პრინციპის დაცვით. ერთგვარ ხარვეზად შეიძლება მივიჩნიოთ ის, რომ არ ჩანს, თუ კონკრეტულად რა პროცედურით უნდა მოხდეს გასაჩივრება, რა ვადაში და ა.შ. თუმცა მეტი კონკრეტიკის არ არსებობა პირის უფლებების დარღვევის საფუძვლად ვერ გამოდგება, მით უფრო რომ ამ შემთხვევაში კანონი ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაზე და შესაბამისად ევროპული სასამართლოს მიერ დადგენილ სტანდარტზე უთითებს.

COVID-19-ის გავრცელებამ ზედაპირზე არაერთი სამართლებრივი პრობლემა ამოატივტივა. ვერ ვიტყვით, რომ ისინი მხოლოდ ახლა წარმოიშვა, ან რაღაც პერიოდი მიძინებული იყო. პირიქით, ეს პრობლემები ყოველთვის არსებობდა, განსხვავება ის არის რომ ახლა გაცილებით მასშტაბური და თვალშისაცემია. ამასთან უტრირებული არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ „გაჩერებული მსოფლიოს“ პირობებში, უფრო მეტი დრო გვაქვს მათ შესამჩნევად, თუკი, რა თქმა უნდა, შიშისა და უმწეობის განცდას ცოტა ხნით გვერდით გადავდებთ. ეს პრობლემები, პირველ რიგში, დემოკრატიული ღირებულებების, ინსტიტუციების როლისა და ადამიანის უფლებების არასწორი აღქმის შედეგია. ინსტიტუტებმა თავიანთი როლი უნდა შეასრულონ არა მხოლოდ მაშინ როდესაც დანარჩენი მსოფლიო გვიყურებს და გამადიდებელ შუშაში გვატარებს, არამედ, მაშინაც, როცა მათ ჩვენთვის არ სცხელათ და თავადაც კრიზისში არიან. ადამიანის უფლებები მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ მშვიდობის დროს, არამედ გაცილებით უფრო დიდ ყურადღებას საჭიროებს კრიზისში ყოფნისას, რადგან ქვეყნის კრიზისი, არ არის აბსტრაქტული ცნება, არამედ ეს არის ის რაც ყველა ინდივიდს სხვადასხვა ფორმით პირადად ეხება.

² აღსანიშნავია, რომ შესაძლოა ტესტირება ინფიცირების პირველ ეტაპზე არ იყოს უტყუარი საშუალება, თუმცა, პერიოდულად განმეორებითი ტესტირების ჩატარება და შედეგების გადამოწმება, როგორც მინიმუმ საკარანტინე დროის შემცირების საშუალებას მოგვცემდა.

ამდენად, პანდემიასთან საბრძოლველად მთავრობის, პარლამენტის და პრეზიდენტის ქმედებები მთელ რიგ კითხვებსა და პრობლემებს აჩენს. რამდენად იდგა უშუალოდ იმ მომენტში, საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების აუცილებლობა და შესაძლებელი იყო თუ არა მის გარეშე ვითარების მართვა. აღნიშნულის გააზრება დაგვეხმარება იმის განსაზღვრაშიც, რამდენად უნდა გაგრძელდეს საგანგებო მდგომარეობა. საჭიროების დასაბუთების დავალდებულება კი მომავალში თავიდან აგვარიდებს ამ რეჟიმის გაუმართლებლად და ბოროტად გამოყენების რისკებს. ამასთან, აუცილებელია შესაბამისი შეფასება მიეცეს პრეზიდენტის დეკრეტით უფლებამოსილების ფაქტობრივად მთავრობისთვის გადაცემის ფაქტს. რაც მთავარია, არ უნდა დაგვავიწყდეს სასამართლო კონტროლის როლი, რომელმაც მაქსიმალურად უნდა გასცეს პასუხი კითხვებს თუ რამდენად იყო ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დაცული ბალანსი ერთი მხრივ, საზოგადოების ჯანმრთელობის დაცვის ინტერესსა და მეორე მხრივ, ინდივიდის უფლებებსა და თავისუფლებებს შორის. მთავრობა ვალდებულია ამტკიცოს, რომ მის მიერ გატარებული ღონისძიებები იყო კანონით განსაზღვრული, აუცილებელი და პროპორციული საშუალება ლეგიტიმური მიზნის მისაღწევად.

ამ კითხვებზე პასუხის გაცემა და აღნიშნული პრობლემების გადაჭრა კი იქნება იმის გარანტია, რომ მომავალში კრიზისებს მეტი ღირსებით და უფრო ცივილიზებული გზით გავუმკლავდებით და ამავდროულად, მეტად სამართლიან სახელმწიფოში ვიცხოვრებთ.

ავტორი: თამარ ქეცბაია

Gnomon Wise-ის მკვლევარი

თბილისი 2020

ბიბლიოგრაფია

1. ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), „საგანგებო მდგომარეობა და ახალი რეალობა“, 26 მარტი, 2020, <https://emc.org.ge/ka/products/sagangebomdgomareoba-da-akhali-realoba>
2. დავით ქუტიძე, სიტყვის თავისუფლება პანდემიის დროს და ცენზურის როლი COVID-19-ის გავრცელებაში, Gnomon Wise 2020, <http://gnomonwise.or-g/ge/publications/researches/10>
3. საქართველოს კონსტიტუცია, <http://www.parliament.ge/ge/kanonmdeb-loba/c-onstit-ution-of-georgia-68>
4. საქართველოს პრეზიდენტის 2020 წლის 21 მარტის N1 დეკრეტი. <http://www.parliament.ge/ge/ajax/downloadFile/135879/sruli>
5. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2004 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილება, N15/290,266, III, https://constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=345&fbclid=IwAR2H2wRg4_wT939G_BCXYVhDrMrkV2gPj6lyiCMqbLXhC720gMllCo7Q3jc
6. Amnesty International. “Responses COVID-19 And States’ Human Rights Obligations: Preliminary Observations”, 2020, <https://www.amnestyusa.org/press-releases/responses-to-covid-19-and-states-human-rights-obligations-preliminary-observations/>
7. Council Of Europe. “NOTE VERBALE”, Ref: JJ9018C, Tr./005-230, Strasbourg, March 23, 2020, <https://rm.coe.int/09000016809cff20>
8. De Tommaso v. Italy – [GC], [no. 43395/09](https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf), §80, ECHR 2017
9. Enhorn v. Sweden, [no. 56529/00](https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf), §44, ECHR 2005
10. European Court of Human Rights. “Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights”, December 31, 2019, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf
11. Human Rights Watch, “China: Respect Rights in Coronavirus Response”, January 30, 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/01/30/china-respect-rights-coronavirus-response>
12. Human Rights Watch, “Human Rights Dimensions of COVID-19 Response”, March 19, 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/03/19/human-rights-dimensions-covid-19-response>
13. Jacobs, Lesley A. “Rights and Quarantine During the SARS Global Health Crisis: Differentiated Legal Consciousness in Hong Kong, Shanghai, and Toronto”, Law & Society Review, 2007, Vol. 41, No. 3, pp. 511-551, https://www.jstor.org/stable/4623394?seq=3#metadata_info_tab_contents
14. Parmet Wendy, Sinha Michael, “Covid-19 – The Law and Limits of Quarantine”, The New England Journal Of Medicine, April 9, 2020. <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMp2004211?fbclid=IwAR1MuOJilyhQ-mFqvSwDiAji6cMWYyR9Mxc0FKKYWI9sxpPgpZ4o0Dfd8dcl,%20>
15. Reporters Without Borders. “If the Chinese press were free, the coronavirus might not be a pandemic”, March 24, 2020, <https://rsf.org/en/news/if-chinese-press-were-free-coronavirus-might-not-be-pandemic-argues-rsf>